

УДК 371.21

IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE BRIGADE-LABORATORY METHOD ON THE TERRITORY OF UKRAINE IN THE 20^S OF XX CENTURY**ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО БРИГАДНО-ЛАБОРАТОРНОГО МЕТОДУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В 20-Х РР. ХХ СТ.****Vorobiova L. / Воробйова Л.***PhD in Education/к.п.н.*ORCID: [0000-0002-1001-1016](https://orcid.org/0000-0002-1001-1016)*Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tuhan-Baranovskyi,
Kryvyi Rih, Tramvaina Str. 16, 50000*

Анотація. У статті розглядається активна фаза впровадження адаптованої педагогічної технології Дальтон – план у формі бригадно-лабораторного методу на території України упродовж інноваційного українського (1917 – 1932 рр.) періоду.

Ключові слова: бригадно-лабораторний метод, український інноваційний період

Вступ.

В 20-х рр. ХХ ст. зацікавленість вітчизняних педагогів демократичними ідеями експериментальної педагогіки, а саме адаптованою формою Дальтон-плану – бригадно-лабораторним методом, який був поспішно впроваджений не лише в українську шкільну освіту, можна визначити наступними обставинами: тенденцією відійти від класно-урочної форми навчання; спрямування Дальтон-плану на розвиток активної особистості, розвиток індивідуальних здібностей та схильностей; становлення вмінь планувати свою працю та самостійне її виконання, введення елементів наукової організації праці при плануванні та виконанні поставлених навчальних цілей; а також його економічність. Упродовж 20-х рр. ХХ ст. бригадно-лабораторний метод активно та широкоформатно впроваджувався в Україні.

Основний текст.

З огляду на реальні факти, зафіксовані під час проведення аналізу архівних документів, спеціальної літератури було встановлено, що впровадження Дальтон-плану, а саме його адаптованої версії – бригадно-лабораторного методу в навчально-виховний процес української школи в 20-х рр. ХХ ст., було визнане наступними обставинами: тенденцією відійти від класно-урочної форми навчання; спрямуванням бригадно-лабораторного методу на розвиток активної особистості, індивідуальних здібностей та схильностей; становленням вмінь планувати свою працю та самостійне її виконання; введенням елементів наукової організації праці при плануванні та виконанні поставлених навчальних цілей; економічність бригадно-лабораторного методу.

Простежено, що введення бригадно-лабораторного методу відбулося не лише в шкільну систему освіти, а це переважно школи II ступеня. Бригадно-лабораторний метод активно вводився в систему проф.тех. освіти, а саме на вечірніх робочих курсах, робочих факультетах; в систему вищої освіти – на факультетах педагогічних ВНЗ;

За Л.Березівською, реформування в 1924-1927 рр. української освіти характеризувалося пошуками та експериментуванням. А період 1924-1925 рр. розглядається як підетап, під час якого були розроблені підходи до змісту шкільної освіти, обґрунтування нових методів навчання, серед яких видатне місце займав широко впроваджений Дальтон-план або адаптований бригадно-лабораторний метод, форми контролю та оцінювання знань учнів з тенденцією індивідуалізації навчання та розвитку самостійності учнів (Березівська, 2011, с.46).

Нажаль, українська науково-педагогічна література була майже знищена під впливом радянської влади, тому переважна більшість видань російськомовні. Порівняємо кількість досліджених нами матеріалів, виданих в 1924-1925 рр. що розкривають в собі ті чи інші риси бригадно-лабораторного методу за мовою видання.

Таблиця 1. - Оpubліковані матеріали, присвячені бригадно-лабораторному методу в 1924-1925 рр. (мовне співвідношення)

Період	Мова видання	Книговидавання (кількість)	Фахові періодичні видання (кількість)	
			Журнали	Збірники
1924 рік		----	72	15
	Україномовні,%	----	7%	0%
	Російськомовні, %	----	93%	100%
1925 рік		17	52	21
	Україномовні,%	0, 17%	0%	0%
	Російськомовні, %	99,83%	100%	100%

Отже, згідно з вищевказаними даними ми можемо стверджувати, що виразною була тенденція майже повної централізації й удержавлення книговидавання радянською системою. Це стосується видань взагалі, і видань, які мають відношення до теми дослідження. Україномовні фахові видання, які публікували матеріали по Дальтон-плану, в перші роки радянської влади склали мінімальний відсоток в порівнянні з російськомовними. А саме 7% матеріалів в фахових періодичні виданнях, опублікованих по Дальтон плану в 1924 р. були написані українською мовою, що є кращим показником, проти 0% в 1925 р. Книговидавання українською мовою з теми, присвяченої Дальтон-плану складає 0,17% в 1925р., та 0% в 1924 р.

Як вважає голова департаменту славістики й германістики в Університеті Вікторії (Канада) професор С.Єкельчик (S.Yekelchuk), Українізація шкільної системи освіти мала повільний старт після свого оголошення в 1923 р. Політика коренізації не була поширена на книговидавання та пресу до середини 20-х рр. Лише в другій половині 20-х рр. помічено стрімкий прогрес Українізації як в галузі шкільної освіти так і в видавництві зокрема (Єкельчик, 2007, с.93). В 1922 р. лише 29 % всіх книг виданих на території української республіки було надруковано українською мовою, але стосовно науково-педагогічної літератури ситуація складалася ще гірше.

Однією з найважливіших тенденцій розвитку вітчизняної школи на початку ХХ ст. було зростання ролі колективу. Хоча, за дослідженням С.Сірополка, на початку 20-х рр. нова система соціального виховання фактично була першочергово спрямована на систему вільного виховання. Методика праці в навчальних установах пропонувала навчання, яке націлене на здійснення повного і нерозривного зв'язку з усіма елементами життя дитини, що дає живі та активні відповіді на ті питання, які цікавлять дитину та згодом формують природні, а не програмно-штучні асоціації в дитячій свідомості і психофізичній організації дитини (Сірополко, 2001, с.663). Актуальність бригадно-лабораторного методу для вирішення соціальних задач, полягала в сприянні виховним задачам в умовах індустріалізації, залученні учнів до соціалістичного будівництва та формуванні організаційних умов для роботи. Педагогічність цінність бригадно-лабораторного методу відмічалась в вихованні у учнів ініціативи, самостійності, колективізму, вміння планувати роботу та наполегливості в досягненні поставленої мети.

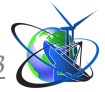
Згодом такі завдання і методики піддалися критиці, протиставляючи індивідуальний підхід до кожного учня та добір методики відповідно до попиту та здібностей кожної дитини підходу, який спрямований на виховання в колективі. Після 1924 р. риторика змінюється на користь виховання в колективі, де не особистість дитини взята за основу педагогічного процесу, а дитячий колектив. Оскільки вважалося, що колектив розвиває соціалістичне змагання, сприяє укріпленню трудової та навчальної дисципліни, виховує в учасників комуністичну свідомість, культуру та колективне самообслуговування.

Назва «бригадно-лабораторний метод», яка була обрана для назви адаптованої форми Дальтон плану, має в собі посилення на бригаду, тобто групу, колектив учнів.

З першого погляду педагоги вбачали лише велику кількість переваг навчальної роботи в бригадах. Серед переваг групової роботи в бригадах, визначених радянськими педагогами, можна зазначити наступні:

- розвиток соціальних навичок спілкування й інстинктів;
- формування вмінь співпраці при виконанні завдання бригадою;
- розвиток активності та солідарності учнів;
- розвиток самопомочі та взаємодопомоги серед сильних та слабих учнів;
- розвиток дисципліни, самодисципліни та відповідальності;
- нівелювання духу індивідуалізму серед учнів;
- виховання в учасників комуністичну свідомість;
- можливість проведення навчальної роботи з малою кількістю навчальних посібників (принаймні одного на бригаду);
- розвиток самостійності.

Дослідивши науково-педагогічну літературу, архівні джерела, періодичні видання з проблем вітчизняної та американської педагогіки, датовані початком ХХ ст., спеціальну літературу ми зупинимось докладніше на характерних рисах бригадно-лабораторного методу. Справедливо вказувати на те, що основними ознаками навчального процесу за бригадно-лабораторним методом є:

- розподіл учнів на групи (бригади);
- кожна бригада мала свого обраного лідера;
- відсутність постійного складу класу;
- розподіл навчального матеріалу з кожного предмету на тижневі, місячні блоки з чіткими датами крайнього строку здачі вчителю на перевірку;
- виконання завдань в лабораторіях (переобладнаних шкільних предметних кабінетах, які б мали необхідну кількість, різноманітність навчально-методичного матеріалу: посібників, приладів тощо);
- самостійне виконання бригадами завдань, отриманих від вчителів;
- відсутність форми організації навчальної роботи як «урок», звідси відсутність дзвоників, перерв. Дзвоник лише відзначав початок та кінець шкільних робіт;
- звітування всією бригадою;
- роль педагога відводилась для основного розподілу завдань та їхньої перевірки.

Серед недоліків навчального процесу згідно з бригадно-лабораторним методом є:

- 1) труднощі стосовно комплектування бригад;
- 2) опанування матеріалу відбувалося неефективно;
- 3) нівелювання духу індивідуалізму призвело до різкого зниження відповідальності, дисципліни, самодисципліни;
- 4) низьке забезпечення програмно-методичними матеріалами, елементарним шкільним приладдям, катастрофічний стан матеріально технічної бази більшості навчальних закладів;
- 5) недостатня методична підготовка частини учительства.

Перейдемо до більш детального аналізу. По першій позиції стосовно комплектування бригад є підстави твердити, що існували певні труднощі. В своїй статті стосовно ланкової роботи в школі І.Іванаєвський (Иванаевский) (1925) звертав увагу не лише на позитивні риси такої організації шкільної роботи, план проробки тем, але й не заперечував недоліків. Існували певні труднощі стосовно комплектування груп (бригад), та організації роботи в них. Звичайно ж були діти, які з тих чи інших причин не бажали вливатися до роботи колективу, а віддавали перевагу самостійності. Відносно таких учнів вживалися такі слова як «сиротки», «вовки», ніби вони «не витримували своєї самотності». Педагог вбачав найбільш повчальний момент коли такі «учні-індивідуалісти» не витримували самотності, та вливалися в колективну роботу, при цьому учні відчували «силу і переваги організації колективу» (Іванаєвський, 1925, с.47). Причину непрямого засудження таких учнів ми вбачаємо в посиленні ідеологізації освіти, а саме її вплив на педагогічну методику, спричиняючи тим самим наслідки, які призводять до мінімізації якості навчання.

Друга позиція стосується неефективного опанування матеріалу. Оскільки завдання видавалося одне на всю бригаду, його рівень складності теж міг бути перешкодою для засвоєння матеріалу. Через те, учні зі слабким рівнем підготовки засвоювали матеріал на низькому рівні, а сильні - навпаки,

виконавши заплановане могли б приділити увагу більш поглибленому вивченню матеріалу.

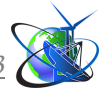
Третій показник стосується нівелювання духу індивідуалізму. Нажаль, колективна відповідальність під час навчання за бригадно-лабораторним методом призводила до того, що більшість учнів не опановувала потрібних знань,- писав Б.Єсіпов, марнуючи час на непродуктивну роботу, або навіть зовсім не виконуючи роботи за спиною бригади. Це також призводило до різкого зниження відповідальності, дисципліни, самодисципліни (Єсіпов, 1947, с.114).

Характеризуючи четвертий показник, ми перш за все повинні звернути увагу на складні революційні та післяреволюційні часи. Робота по відбудуванню промисловості ще не розпочалась, більшість країни була напівзруйнована. Безпритульність ще не була подолана повністю. База, яка залишилась від старої школи була недостатньою для впровадження кардинально нового навчального експериментального процесу, тим більше що об'єктом експерименту було перше «жовтневе» покоління учнів. Підручників, зошитів, канцелярських виробів, шкільного обладнання для дослідів не вистачало.

П'ятий показник, який негативно вплинув на впровадження бригадно-лабораторного методу 20-х рр. ХХ ст. на території України - недостатня методична підготовка частини учительства. Як ми зазначали раніше, в той час була відчутна насамперед нестача вчителів взагалі, нестача вчителів з педагогічним досвідом зокрема, нехватка якісних кадрів, які змогли б керувати; майже відсутність працюючих зі стажем (*Доклад Екатеринославского отдела*, 1917). Стосовно вищевказаної ситуації щодо впровадження бригадно-лабораторного методу, в спеціальній літературі ми зустріли наступне «вчителі були самі розгублені», «ніхто не знав докладно що робити» (Огнєв, 1966).

У силу сказаного вище, за К.Симоновим (Симонов, 1925) в лютому 1925 р. Методичною Секцією Соцвиха МОНО була скликана конференція під назвою «Конференція по Дальтон-плану» в складі 270 осіб. Винесена резолюція, стосовно шести заслуханих доповідей, перш за все вказувала, що американський Дальтон-план в цілому неприйнятний в українській та російській трудовій школі та потребував внесення деяких поправок, які вже тим чи іншим чином відбулися в практикуючих Дальтон-план шкільних закладах. Передбачалися наступні поправки:

- колективна проробка матеріалу;
- внесення дослідницького методу, заснованого на вивченні живої дійсності, одночасно з роботою над книгою та в лабораторії;
- введення колективної роботи, заснованої на індивідуальній проробці матеріалу;
- залучення учнів до планування матеріалу;
- не лише кількісний, а й якісний звіт роботи шляхом само звітності на основі широкої громадськості;
- розширення впливу Дальтон-плану зі сфери виключно освітньої на загальну організацію всього життя та роботи закладів (Симонов, 1926,

с.218-219).

Як бачимо, першою та найголовнішою поправкою виступала колективна проробка матеріалу. Отже, звертаємо увагу, що на нашу думку саме ця зміна в адаптації американської моделі призвела до критичного ставлення до Дальтон-плану, оскільки змінена модель була визнана малоефективною та неприйнятною до риторики влади того часу.

Некритичне ставлення до продуманої оригінальної американської педагогічної моделі в світлі політичних переконань призвело до такої поправки: розвиток рис індивідуалізму не може існувати в шкільному середовищі учня. Історичні обставини обумовили зміни в розкладі родинного життя, такі як втягнення жінок до виробничого процесу в промисловості та в колективних господарствах, призвели до використання владою вищевказаної ситуації, тобто неприйнятність розвитку рис індивідуалізму. Це полягало в реалізації плану, який передбачав домінуючу роль радянської влади, а не родини в вихованні дитини, щоб мати змогу скеровувати виховний процес «на засадах інтернаціональності та антирелігійності» ще з раннього дитинства (Сірополко, 2001, с.662). Заміна індивідуальної роботи на групову відбулася з причин прагнення виховувати колективістів, через що неможливо було допустити виконання завдань поодиночі.

Звідси впливає найголовніший фактор, що призвів до гострої критики та позиції голого заперечення бригадно-лабораторного методу, його неефективності, низької продуктивності серед учнів, тощо. Таким чинником виступає саме заміна самостійного виконання завдань, коли учень вважає за потрібне, коли він хоче (оскільки шкільні лабораторії, обладнані учбовою літературою, приладдям і т.п., працюють протягом шкільного дня, але звісно не пізніше встановленого терміну здачі), на виконання завдань в бригаді. Опрацювання матеріалу в бригадах було малоефективне, оскільки найчастіше лише один-два член бригади виконували завдання, а решта успішно звітувала про виконання завдань, присвоївши собі чужі результати роботи. Інколи, такі форми організації ще можна зустріти під назвою «ланкова робота», тобто групи учнів мали назву «ланки».

Бригадно-лабораторний метод разом з «методом проєктів» були різко засуджені Постановою ЦК ВКП(б) «Про навчальні програми та режим в середній та середній школі» від 25 серпня 1932 р. через «надмірну» спрямованість на особистість та розвиток індивідуалізму.

Висновки.

Вже з перших кроків впровадження американської моделі говорилося про неможливість простого запозичення буржуазного варіанту. Більше того, підкреслювали корінні відмінності, які полягали в принципово інших цілях навчання. Бригадно-лабораторний метод був визнаний малоефективною та неприйнятною формою навчання відповідно до риторики радянської влади, оскільки відбулися деякі зміни в оригінальній американській педагогічній моделі Дальтон-плану, згідно педагогічних традицій радянської школи того часу.

Література

1. Березівська, Л.Д. (2011). Періодизація реформування шкільної освіти в Україні за радянської доби. *Історико-педагогічний альманах, 1*, 44-48.
2. Відвіт про роботу досвідної станції за 1923 р. (1923). Фонд Міністерства народної освіти УРСР України (Ф.166, Оп. 3, Спр.901, 140 арк.). ЦДАВО, Київ, Україна.
3. Доклад Екатеринославского отдела. (1917). [Доклад о поездке по губерниям Екатеринославской, Запорожской и Донецкой перед I Всеукраинским Съездом по дошкольному воспитанию] Фонд Міністерства народної освіти УРСР України (Ф.166, Оп. 2, Спр.1212, 747 арк.). ЦДАВО, Київ, Україна.
4. Єсіпов, Б.П., Гончаров Н.К. (1947). *Педагогіка*. Київ-Харків : «Радянська школа».
5. Иванаевский, И. (1925) Звеньевая работа в школе по программе ГУСа (из школьной практики). *Народный учитель. 2*, 44-47.
6. Огнев, Н. (1966). *Дневник Кости Рябцева*. М.: Художественная литература.
7. Симонов, И.С. (1926). Кратк.обзор новейшей литературы по Д.-плану. *Дальтон план в русской школе, 2*. 192-200.
8. Сірополко, С. (2001). *Історія освіти в Україні*. Київ: Наук.думка.
9. Yekelchuk, S. (2007). *Ukraine:birth of a modern nation*. N.Y.: Oxford University Press Inc.

Abstract. *The article examines the active phase of the introduction of the adapted Dalton-Plan pedagogical technology in the form of a brigade-laboratory method on the territory of Ukraine during the innovative Ukrainian period (1917-1932).*

Key words: *brigade-laboratory method, Ukrainian innovation period*